

Михаило Милинковић

Кратак прелиминарни извештај о археолошким истраживањима Градине на Јелици у 2022. години

Mihailo Milinković

Ausgrabungen auf der Jelica-Gradina in 2022, kurzer Vorbericht

насеља из римског периода, подигнут већи утврђени центар (средиште региона, условно - град), за засебно брањеним деловима (Горњи град, Северно и Јужно подграђе, Западно подграђе?), који се, са ареалом некропола, простирао на подручју од око 20ha. До сада су откривени



Сл. 1 Градина на Јелици са југа, изнад долине Западне Мораве

Археолошка ископавања Градине на Јелици трају са прекидима од 1984. године. Градина је једно од првих евидентираних археолошких налазишта у Србији, са дугим историјатом истраживања, који своје зачетке има у 1843. години. На доминантној коти (846m, Сл. 1) откривени су остаци насеобина из праисторијског, рановизантијског и раносредњовековног периода. У 6. веку је на овом месту, без претходног

остаји пет цркава. Базилика „Ц“, у Северном подграђу, поседовала је у основи крстообразну крстионицу и била је осликана. Истражене су резиденцијалне грађевине, зграде мешане намене, радионице и складишта. У грађењу је коришћен камен, са или без малтерног везива. Са Градине потичу бројни налази камене пластике и покретних налаза, као и антрополошки обрађен скелетни материјал.¹

Током 2022. године настављена су ископавања прекинута 2019, у

¹ Налази се чувају у Народном музеју у Чачку, где су мањим делом изложени. За опште

податке о Градини на Јелици види Милинковић 2010 и 2017.

организацији Археолошког института у Београду и уз финансијску подршку Министарства за културу Србије.

Сви овде изнети подаци дају се као привремени и подложни изменама, обзиром да је обрада налаза из 2022. године у почетној фази. Услед тога их треба примити само као прву информацију.

*

Ископавања су спроведена на два места унутар утврђеног ареала Градине: у Горњем граду, на простору између Објекта Х и северног бедема Горњег града, у складу са планираним конзерваторским радовима на овом месту, и у Северном подграђу, у склопу Објекта VI, где су била посвећена даљем откривању просторије „f“, ради потпуног сагледавања ове велике и добро сачуване грађевине са гаранаријумом. Њена конзервација је у току.² Обим радова био је одређен расположивим финансијским средствима али и околностима на самом терену, што се посебно односи на Објекат VI. Ископавања су била отежана површинским растињем (шума, пањеви), знатним слојевима интензивног шута, и, у случају Објекта VI, депонијом ископане земље и шута, насталом током ранијих ископавања изнад тада непознатих остатака просторије „f“.



Сл. 2 Ископ између Објекта Х (десно) и северног бедема Горњег града.

Радови код Објекта Х

Ископавања у овом ареалу су се одвијала између Објекта Х и северног бедема Горњег града (Сл. 2), са намером да се омогући боља презентација конзервираног Објекта Х, али и да се искористи акумулација настала ерозијом са врха Градине (Горњег града), уз унутрашњу страну северног бедема ове засебно брањене целине, ради стицања нових покретних налаза. Сажето, као што је углавном и до сада био случај унутар утврђеног ареала, истиче се моћан слој шута, траг обрушавања, са мање или више присуства малтера, као и слој гарежи, настао услед пожара који је захватио цео простор Градине. Највећи број покретних налаза до којих се дошло 2022. године потиче управо са овог места, као што је и било очекивано.

² Детаљније о Објекту VI: Milinković 2020.

Радови на Објекту VI

Унутар Објекта VI су настављена истраживања просторије „f“, у северном делу грађевине, прекинута 2019. године (Сл. 3). Поменути просторија се надовезује на подрумску, према северу (низ падину). Испод раније настале депоније наишло се на моћне слојеве шута, док се тањи слој гаражи, и овде траг пожара, налазио над нивоом коришћења просторије „f“. Трагови пожара су у претходним фазама истраживања уочени унутар целе зграде, посебно око гранаријума (просторија „b“).

Констатовано је скретање северног зида према југу, чиме су у основи дефинисане димензије просторије „f“. За разлику од осталог дела грађевине, овај зид је подигнут без употребе малтера, са земљаним везивом, што, поред положаја у склопу објекта и сразмерно малог броја покретних налаза, упућује на претпоставку о помоћном карактеру просторије „f“. Питање улаза у просторију за сада остаје отворено, али се он морао налазити на њеном западном зиду. Укупна дужина северног зида мерена од североисточног до северозападног унутрашњег угла просторије износи 7,59m. Његова ширина није уједначена, обзиром на стање очуваности (нагнут према падини, растресен). На појединим деловима трасе износи 0.85m. До сада откривен део западног зида просторије „f“ поседује дужину од 0.37m. Трагови подне конструкције нису уочени, ниво коришћења назначен је слојем гаражи. И поред сагледавања укупних димензија и просторног распореда

Објекта VI, из објективних разлога није било могуће „испразнити“ целокупни западни део просторије од депоније избачене земље (ранија ископавања) и интензивног шута, у дубоком ископу (до 5,50m), обзиром на расположива средства.



Сл. 3 Ископ унутар просторије „f“ Објекта VI

Покретни налази

На овом месту ће се дати само кратак, сумарни преглед покретних налаза, чија детаљна анализа, обрада и публикавање тек предстоје. Као што је напоменуто, они великом већином потичу са простора између Објекта X и северног бедема Горњег града. Њих углавном чине уломци грнчарије, превасходно рановизантијске (6-поч. 7. века), али и раносредњовековне и праисторијске. Поред тога, наишло се на налазе од метала и стакла. Међу налазима од стакла су чести уломци прозорских окана, али су присутни и делови посуда.



Сл. 4 Наушница

Од металних предмета се могу издвојити накит и функционални делови одеће – бронзане (?) наушнице (пар, у целости сачуван примерак Сл. 4), какве су као тип познате из Објекта VI³, и гвоздена лучна фибула са тауширањем (месинг?), без сачуване игле (Сл. 5). Тачне врсте метала биће утврђене одговарајућим анализама, у истраживачком поступку који следи.



Сл. 5 Фибула са тауширањем

³ Радишић 2017, 99, кат. бр. 27.

У оружје спада гвоздена стрела са тулцем за насађивање и одломљеним врхом (Сл. 6).



Сл. 6 Врх стреле

Наишло се и на делове ламеларног оклопа, поједине ламеле. Овде се може напоменути да су унутар Објекта X, током ископавања 2013. године, пронађени бројни делови ламеларног оклопа, концентрирани у североисточном углу зграде.

Издваја се гвоздени оков пресвучен калајем (?), са два закивка, фрагментарно сачуван (Сл. 7).



Сл. 7 Оков

У налзе спадају такође и ножеви, део ланца, као и алатке (Сл. 8). Приказана алатка је можда служила за обраду коже. Сличне су пронађене током ранијих ископавања унутар Објекта VI, као и на месту споја Горег града и Јужног подграђа.⁴

⁴ Миловановић 2017, 176, кат. бр. 314, 176, кат. бр. 315, 177.



Сл. 8 Алатка

Као и ранијих година, чести су налази клинова, а могу се поменути кламфе и тзв. расцепке.



Сл. 9 Део чешља

У налазе од рога спадају уломци дворедних троделних чешљева (Сл. 9).

*

Иако то није у ужем фокусу овог прелиминарног извештаја, корисно је напоменути да су на Градини и ове године спроведени архитектонски конзерваторски радови, у



Сл. 10 Сл. 10 Објекти V и VIII, Горњи град

организацији Завода за заштиту споменика културе у Краљеву, у склопу посебног пројекта при Министарству културе (Сл. 10). Ови су радови значајни, обзиром да на територији општине Лучани, на којој се Градина налази, нема сличних споменика, и да се захваљујући њима стичу услови за реализацију идеје о археолошком парку на овом доминантном месту са ненарушеном природом, близу важних саобраћајних комуникација.

Библиографија

Милинковић 2010

Милинковић М., *Градина на Јелици. Рановизантијски град и средњовековно насеље*, Београд 2010.

Милинковић 2017

М. Миликовић (ур.), *Градина на Јелици. Рновизантијски утврђени центар у Илирику VI века и вишеслојно археолошко налазиште*, Београд, Галерија САНУ, 2017.

Milinković 2020

M. Milinković, *Ein Gebäude mit Speicherraum auf der Jelica-Gradina (nördliches Illyricum des 6. Jahrhunderts)*, in: I. Popović-S. Petković (eds.), *ILLYRICVM Romanvm: studiola in honorem Miloje Vasić*, Belgrade, 2020, 268-286.

Миловановић 2017

Мл. М[и]л[овановић], 314. Стругач – алатка за обраду коже (?), 176; 315. Стругач – алатка за обраду коже (?), 177, у: Милинковић 2017.

Радишић 2017

М. Р[адишић], 27. Наушница, 99, у: Милинковић 2017.

Zusammenfassung

Im vorliegenden Text wird ein kurzer und summarischer Vorbericht über die Resultate der archäologischen Ausgrabungen auf der Jelica-Gradina in Westserbien im Jahre 2022 dargeboten. Innerhalb der frühbyzantinischen befestigten Höhensiedlung mit zentralörtlicher Funktion wurde in der Oberstadt und in der Nördlichen Vorstadt ausgegraben, zwischen dem Gebäude X und der Nordmauer der Oberstadt und innerhalb des Gebäudes VI (mit Speicherraum), Raum „f“. Unter den Kleinfunden sind zahlreiche Keramikfragmente zu nennen, vor allem frühbyzantinische (6-Anf. 7.Jh.), aber auch vorgeschichtliche und frühmittelalterliche. Dazu gesellen sich eine eiserne Fibel mit Tauschierung, Ohringe, Werkzeuge, eine Pfeilspitze, Messer und Teile von dreilagigen Kämmen. Unter die Kleinfunde gehören auch zahlreiche Fragmente von Fensterglas, wie auch Bruchstücke von Glasgefäßen.